

บทที่ 3

ประวัติเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ชีวประวัติระยะปฐมวัย

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นามเดิมว่าหน เป็นบุตรเจ้าพระยาบดินทร์สุรินทร์ฤทธิชัย (บุญมี) กับท่านผู้หญิงเจริญ “ในด้านการศึกษาก็ได้ศึกษา ณ สำนักใด ก็ยังไม่เคยพบ หากจะดูในงานนิพนธ์ของท่านก็จะเห็นว่าท่านมีความรู้อย่างแตกฉาน ถึงกับแต่งเทศน์กัณฑ์กุมารและมัทรีได้ ฉะนั้นน่าจะสันนิษฐานได้ว่าท่านสืบเชื้อสายมาจากขุนนางผู้ใหญ่ และได้รับการศึกษาดี ก่อนที่บ้านเมืองจะเกิดยุคเข็ญ¹”

การเข้ารับราชการในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ได้รับราชการในสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสรวิชาติ นายด่านเมืองอุทัยธานี และได้แต่งวรรณคดี 2 เรื่องคือ ลิลิตเพชรมงกุฎ และเรื่องอิเหนาคำฉันท์ ในตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน กรุงธนบุรี บ้านเมืองระส่ำระสายเกิดการจลาจล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และกำลังยกกองทัพไปตีเขมร ทรงทราบข่าวจลาจลในพระนครจึงรีบยกทัพกลับ หลวงสรวิชาติ ซึ่งมีความจงรักภักดี ได้แต่งหนังสือลับแจ้งกิจการในพระนครไปถวายสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกถึงด่านพระเจดีย์ และได้ออกไปรับเสด็จถึงทุ่งแสนแสบ กราบทูลขอราชการต่างๆ ให้ทรงทราบ แล้วเชิญเสด็จนำทัพเข้ายังพระนคร

ครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ทรงพระราชดำริว่าหลวงสรวิชาติมีความดีความชอบหลายประการ และจงรักภักดีในพระองค์มาช้านาน ได้โดยเสด็จการพระราชสงครามมาแต่ก่อน กับเป็นผู้มีความรู้ในทางอักษรศาสตร์ และวรรณคดีอย่างกว้างขวาง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาพิพัฒน์โกษา ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีจตุสดมภ์กรมท่า มีหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชากิจการทางหัวเมืองชายทะเลทั้งหมด²

1. พ.ณ. ประมวลมารค. เล่มเดียวกัน หน้า 172

2. กรมศิลปากร. วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, กรุงเทพฯ)

การสร้างสรรคงานวรรณกรรม

งานนิพนธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เท่าที่มีหลักฐานปรากฏว่าเป็นฝีมือของท่านทั้งหมด 15 เรื่อง ในจำนวนนี้มีอยู่ 7 เรื่องด้วยกันที่ทราบเวลาที่แต่งแน่ชัด หรือพอจะสันนิษฐานได้ว่าอยู่ในระยะใด ซึ่งเรียงลำดับตามเวลาที่แต่งได้ดังนี้

1. ลิลิตเพชรมงกุฏ
2. อีเหนาคำฉันท์
3. ราชาธิราช
4. กลอนและร้อยจรรีกเรื่องสร้างภูเขาที่วัดราชคฤห์
5. ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง
6. สามก๊ก
7. ลิลิตศรีวิชัยชาดก

ส่วนอีก 8 เรื่องนั้นไม่ทราบเวลาที่แต่งแน่นอน เพียงแต่กะประมาณได้คร่าว ๆ ว่าคงจะแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้

8. ร่ายยาวมหาชาติกัณฑ์กุมาร
9. ร่ายยาวมหาชาติกัณฑ์มัทรี
10. สมบัติอมรินทร์คำกลอน
11. กากีคำกลอน
12. เพลงยาวเล่นว่าความ
13. เพลงยาวปรารภเกิดมาในมหรณพสงสาร
14. เพลงยาวตำรามโหรี
15. เพลงยาวไหว้ครุฑมโหรี¹

1. วรီ ตันตุลากร. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลิลิตเพชรมงกุฏของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)"
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520 หน้า 11-12